

TARİH VAKFI

Bu kitapçık, 6-7 haziran 1993 tarihinde İstanbul'da yapılan Sözlü Tarih Atölyesi'nde Paul Thompson'ın yaptığı konuşmalardan ve Paul Thompson'ın Rob Perks'le birlikte yazdığı Telling It How It Was (Olduğu Gibi Anlatmak) adlı çalışmadan derlenmiştir.

Ocak 2007

İÇİNDEKİLER

1. Giriş
2. Sözlü Tarih Nedir?
3. Çalışmamıza Başlarken
4. Donanım
5. Görüşme
6. Görüşmeden Sonra
7. Tarihi Yaparken
8. Sözlü Tarih Kayıtlarının Gelecek İçin Korunması
9. Tarih Vakfı Sözlü Tarih Çalışmaları

1. GİRİŞ

Paul Thompson, çağımızın önemli tarihçilerinden biridir. Özellikle sözlü tarih çalışmalarının yaygınlaşmasında büyük katkısı olmuştur. Tarih Vakfı 1993 yılında sözlü tarih projelerini başlatırken İstanbul’da bir atölye çalışması düzenlemiş ve bu çalışmaya Paul Thompson’ı konuşmacı olarak davet etmiştir. Tarih Vakfı’nın bundan 10 yıl sonra, 26-27 Eylül 2003’te düzenlediği “Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları” adlı konferansa Paul Thompson gene konuşmacı olarak katılmıştır.

Sözlü tarih çalışmalarına yeni başlayacak olanlara yardımcı olması amacıyla ilk baskısı 1999 yılında yapılan bu kitapçık, Paul Thompson’ın 1993’teki atölye çalışmasında yaptığı konuşmalardan ve gene Thompson’ın Rob Perks ile birlikte hazırladığı, “Geçmiş Anlatmak” adıyla Türkçe’ye çevirip kullanıcıya sunduğumuz kılavuzdan derlenmişti. Aradan geçen sürede dünyada ve Türkiye’de sözlü tarih çalışmaları alanında pek çok gelişme oldu. Özellikle kayıt teknolojilerindeki hızlı gelişme, sözlü tarihçilikte kullanılan teknik donanımın niteliğini değiştirdi. Bu nedenle elinizdeki kitapçığı, kuram ve yöntem açısından ilk baskının içeriğine sadık kalarak, yalnız teknik donanımla ilgili bölümleri güncelleyerek yeniden düzenledik. Söz konusu düzenlemeyi yaparken, Paul Thompson’ın 2003’teki konferansta yaptığı konuşmadan yararlandık.

Yakın tarihin tanıkları her gün birer birer yok oluyorlar. Oysa geçmişin bilinmeyen konularına onların tanıklıklarıyla ulaşabilmemiz mümkün. Sözlü tarih çalışmaları, geçmişteki yaşantılara doğrudan ulaşmanın aracı olarak kullanılan bir tarih yöntemi. Bilginin aktarımı için kullanılan en eski yöntem olan sözlü anlatım, özellikle geçtiğimiz yüzyılda belgeye dayalı tarihçilikte ihmal edilen toplumsal sınıfların, farklı kültürel grupların, kadınların ve marjinal grupların yaşam kesitlerine, tanıklıklar üzerinden ulaşmak ve tarihi, bu farklı yaşam deneyimleriyle şekillendirmek amacıyla kullanılmaya başladı.

Ülkemizde de sözlü tarih çalışmaları giderek yaygınlaşıyor ve önem kazanıyor. Yerel tarihi, aile tarihlerini, kurum tarihlerini araştırırken sözlü tarih çalışmaları kaçınılmaz oluyor.

Yerel tarih gruplarının, semt girişimlerinin, öğrencilerin yapacakları sözlü tarih çalışmalarının yakın tarihimizin yorumlanmasına büyük katkısı olacaktır. Bu nedenle sözlü tarihin, salt uzmanlar tarafından değil, öğretmenler, öğrenciler, tarihe ilgi duyan herkes tarafından da yapılabileceğini anlatan bu kitapçığın sözlü tarih çalışmasına yeni başlayanlar için yararlı olacağına inanıyoruz.

Tarih Vakfı’nın yerel tarih grupları, semt girişimleri, öğretmenler ve öğrencilerle yaptığı atölye çalışmalarında, burada verilen temel bilgiler daha kapsamlı olarak ele alınıyor. Bu çalışmalarda konunun uzmanları hem daha derinlemesine bilgi aktarıyorlar hem de projelerde karşılaşılabilecek sorunları ve çözüm önerilerini örnekler üzerinden tartışıyorlar.

Tarih Vakfı Yurt Yayınları sözlü tarih konusunda birçok kitap yayımladı ve halen yayımlamaya devam ediyor. Bu konuda okunmasını önerdiğimiz kitapların listesini de kitapçığın sonuna ekledik.

Çalışmalarınızda başarılar dileriz.

2. SÖZLÜ TARİH NEDİR?

Yaşam öykülerindeki tarih

Sözlü tarih geçmişin bilgisini belleklerden derlemektir. Herkesin kendi yaşamına ilişkin, anlatabileceği bir öyküsü vardır. Bu yaşam öyküleri yüzyılımızın tarihi için değerli bilgiler içerir. Bunlar, benzeri görülmemiş değişim dönemlerinin, bu değişimleri yaşayan erkekler ve kadınlar aracılığıyla doğrudan anlatımıdır. Bu tür tanıklıklara şimdi başvurulmazsa sonsuza kadar yok olurlar. Sözlü tarihçiler onları gelecek için kaydederler.

En eski tarih

Sözlü tarih, tarihin hem en eski hem de en yeni biçimidir. İlk tarihçiler gelenek anlatıcılarıydı. Yazının yaygınlaşmasından önce, tarih dahil olmak üzere tüm toplumsal bilgi, ağızdan ağıza iletilmek zorundaydı. Ünlü sözlüğün yazarı Samuel Johnson'ın iki yüzyıl önce işaret ettiği gibi "Tüm tarih başlangıçta sözlüydü". Bugün bile, dünyada, insanların kuşaklar öncesine uzanan savaşların, felaketlerin ya da soy bilgilerinin öykülerini anlattıkları yerler var. Afrika tarihçileri bu tür "sözlü gelenek"ten çok yararlanıyorlar. Fakat Avrupa'da bu çok daha az, burada sözlü tarih doğrudan "bellek" anlamına geliyor.

En yeni tarih

Sözlü tarih, tarihin en yeni biçimi, çünkü kendi zamanımızı belgelemek için günümüzün teknolojisini kullanıyor. Yüzyıl önce haberler ve kamuoyunun düşüncesi basılı gazetelerle, kişisel düşünceler ise mektupla iletiliyordu. Bir başbakanın bile günde elle iki düzine mektup yazması gerekebiliyordu. Ancak günümüz tarihi için yazılı belgeler yeterli olamaz. Televizyon, radyo ve sözlü iletişimin basılı araçlardan daha güçlü olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Pek azımız günlük tutuyoruz. Gazete okumaktansa televizyon izlemeyi yeğliyoruz. Mektup yazmak yerine telefon ediyoruz ve telefon görüşmeleri arşivlenebilecek hiçbir kayıt bırakmıyor. Ancak tüm bu gelişmelere karşın deneyimlerimizin ve anılarımızın yitilmesi şart değil çünkü aynı yeni teknolojiler bant ve daha sonrasında sayısal kayıt teknolojilerini de beraberinde getirdi.

Bant kaydı ya da sayısal kayıtlarla, sözlü tarihçiler görüşmeler yaparak ve yaşam öykülerindeki anıları bantlardan/sayısal kayıtlardan çözerek yeni bir tür arşiv yaratabiliyorlar. Bu, bireysel deneyimin engin toplumsal çeşitliliğini eşsiz bir kendiliğindenlik ve canlılıkla yakalayan, yazılı olduğu kadar sözlü bir arşivdir. Bu yöntem olmasaydı, yüzyılımızın kayıtları çok yoksul olacaktı.

Sözlü tarih, gelecek için bugünün kolektif belleğidir. Her kuşak geçmişe ilişkin kendi sorunlarını sorar. Sözlü tarih, yaşam deneyimimizi, ona gereksinimi olanlar için kaydeder.

Farklı bir tarih

Sözlü tarihin heyecan verici yanı, tipik ders kitabı tarihi için bir kaynak olmanın çok ötesine geçmesidir. Getirdiği tüm yeni olanaklar sayesinde, son yıllarda sözlü tarih alanında dünya çapında çok büyük gelişmeler oldu.

Gizli kalmış sesler

Sözlü tarih, erişilmemesi halinde tarihe yansımayacak olan her toplumsal kesimden farklı insanların yaşamlarını ve duygularını belgeleyerek, geçmişin çok daha toparlayıcı, daha doğru bir betimlemesini yapmamıza izin verir. Kadınların, sıradan çalışan

insanların, etnik azınlıkların, hatta orta sınıfların birçok kesiminin doğrudan sesleri pek ender olarak duyulur. Sözlü tarih, deneyimlerin, geleneksel tarihte gözden kaçan insanların anılarını toplamanın eşsiz bir yolunu sunar.

Kayıp bağlantılar

Sözlü tarihle, yaşamın yazılı kayıtların pek değinmediği temel alanlarını da araştırabiliriz. Örneğin aile ilişkilerini, özel dünyaları ya da çocukluk ve gençlik deneyimlerini araştırabilir ya da belgelere geçmiş alanlara yeni perspektiflerle bakabiliriz. Satıcı ya da doktor yerine, alıcı ya da hasta tarafından yaşandığı şekliyle tüketim ya da sağlık; yargıç kürsüsünden değil, suçlular tarafından görüldüğü şekliyle suç gibi. Yaşam öyküleri, ayrıca, başka türlü olanaklı olmayan bağlantıları da kurar. Başından sonuna kadar iki kültür ya da kıtalar arası göçü, ev ve iş, kamu yaşamı ve özel yaşam arasındaki karşılıklı etkileşimleri izleyebiliriz.

Herkesin yaşamöyküsü önemlidir

Yaşı, işi, yeteneği ya da önemi ne olursa olsun, her bireyin kendi yaşam deneyimi hakkında söyleyeceği ve başkalarıyla paylaşacağı ilginç ve önemli şeyleri olması, sözlü tarih çalışmasının temellerinden biridir. Bu, sözlü tarihe özel bir toplumsal potansiyel sağlamaktadır. Köklerini yitiren ya da marjinalleşen toplulukların, geçmişlerine ilişkin anlam ve aidiyet duygusunu yeniden oluşturabilir. Aynı şekilde bireylere de yeni bir özsaygı kazandırabilir. Yetişkinlere yönelik yazma çalışmalarında, sözlü anılar genellikle yazılı anılara doğru ilk adım olarak kullanılır. Başka bir düzeyde, otobiyografik gruplar, sıradan erkeklere ve kadınlara yazar olma güvenini verir. Ümidi kırılmış, yaşlı, anılarla yaşayan gruplar arasında geçmiş hakkında konuşmak yaşama ilişkin cesaret ve ilginin yeniden canlanmasını sağlar. Öğrencilerin yaptıkları projelerde uyguladıkları sözlü tarih görüşmeleri onlarda özgüven ve iletişim becerisini ve kuşaklar arasındaki anlayış ve karşılıklı saygıyı artırabilir.

Tarihi canlandırmak

Canlı seslere dayandığı için, sözlü tarih, tarihi sunmanın canlı, yeni yollarını teşvik ediyor. Tek tek yaşamlar ya da seçilmiş, düzenlenmiş parçalardan oluşturulan derlemeler; çok satan kitaplar, yerel dergiler ve broşürler olarak yayımlanabilir. Derlemeler, öğrenciler tarafından okullarda ve kütüphanelerde kullanılmak, gösterileri ve sergileri canlandırmak ya da müze dükkanlarında satılmak üzere banda/kasete, CD ya da VCD/DVD'lere alınabilir. Körler için hazırlanan gazetelerde de yayımlanabilir. Anımsama terapileri gibi grup çalışmalarında, ses kayıtları bir slayt gösterisinde etkili bir şekilde eski fotoğraflarla birleştirilebilir. Daha heyecan verici bir olanak, fotoğrafların yanı sıra eski filmleri de içeren bir video programı hazırlamaktır. Bunun ötesinde, sözlü tarih tiyatro grupları tarafından tiyatro oyunlarına dönüştürülebilir. Radyoda ve televizyonda aynı şekilde başarılı olabilir. Sözlü tarihin bütün bu biçimlerdeki başarısının temeli aynıdır. Geleneksel tarih geçmişi bize kuru, formel yazılı dünya aracılığıyla verir. Sözlü dünya gerçektir. Tarihi canlandırır.

Bireysel beceri, grup çalışması ve işbirliği

Son olarak, sözlü tarihin farkı işbirliğine ve grup çalışmasına yönelik bir yaklaşım olmasıdır. Kendi kendinize de bir sözlü tarihçi olarak başarılı olabilirsiniz. Sözlü tarih çalışmalarının bir kısmı bu şekilde yapıldı. Üstelik bu çalışmalarınızda ölü belgeleri okumayacaksınız. Bilgi kaynaklarınız yaşayan insanlardır ve onlarla birlikte çalışabilmeniz gerekir. Görüşme yapmak insani becerileri gerektirir. Ayrıca yaşamöyküsü

malzemesini kullanmak, seçtiğiniz sunuş biçimine bağlı olarak, düzenleme ve yazma, tasarım ve fotoğraf, rol yapma ve sahneye koyma gibi başka becerileri de geliştirebilir.

Temel olarak işbirliğine dayandığı, çok çeşitli becerileri gerektirdiği ve herkese açık teknolojileri - eski ve yeni - temel aldığı için, sözlü tarih grup çalışmasına uygundur. Bu gruplar çalışma türüne göre şekillenebilir: Okullarda öğrencilerle yapılan projeler, kütüphaneleri ve müzeleri temel alan topluluklar ve yerel tarih grupları, otobiyografik tartışma grupları, yayıncılık kooperatifleri, yetişkinlere yönelik okuma yazma programları, tiyatro atölyeleri ya da yaşlılara yönelik hastanelerde ya da kuruluşlardaki anımsama terapi grupları.

Ortak güç, ortak sorunlar

Sözlü tarihin bütün bu çok farklı ve genellikle yeni biçimlerinin ardındaki sır temelde aynıdır. *Sözlü tarih insanlara kendi sözcükleriyle kendi geçmişlerini geri verir.* Üstelik bu anılar başkalarıyla da paylaşıldığı için anlatanın yaşamını zenginleştirir.

Amacınız ister kendi yaşamöykünüzü kaydetmek ister bir grubun üyesi ya da kendi başınıza bir sözlü tarihçi olarak çalışmak olsun, bu ortak gücü sözlü tarihte bulacaksınız. Aynı zamanda ortak sorunlarla da karşılaşacaksınız. Bu kitapçığın amacı, sözlü tarih çalışması konusunda size kısa bir kılavuz sunmaktır. Daha fazla bilgiyi nerede ve nasıl bulacağınızı da söyleyeceğiz. Örgütlü, uzmanlaşmış grup çalışması içinde kendinizi giderek geliştireceksiniz. İlk aşamada burada verilen ipuçlarıyla sadece yaşamöyküsü kaydına yönelik çalışmalara başlamak için tüm gereksiniminiz doğru donanım ve daha da önemlisi insanlara ve geçmişe yönelik gerçek bir ilgidir.

3. ÇALIŞMAMIZA BAŞLARKEN

Amaçlarınızı neler?

Başlangıçta amaçlarınızı ne kadar açık belirlerseniz o kadar iyi olur. Bağımsız olarak ya da bir grup olarak çalışmak isteyebilirsiniz. Esas ilginiz tarihsel araştırmaya, tiyatroya, çocukların eğitimine ya da yaşlı insanlara yardım etmeye yönelik olabilir ya da yalnızca geçmişinizi öğrenmek isteyebilirsiniz. Farklı amaçları birleştirebilirsiniz, ama hangisinin önce geldiğine karar vermelisiniz.

Bir konu seçme

Bir konunuz olmalı. Aileniz ya da birlikte çalıştığınız insanlara veya kendi yaşamöykünüze ilişkin kayıt yapmayı temel alabilirsiniz. Belirli bir topluluğu belirli bir mekân çerçevesinde -bir köy, semt, cadde ya da apartman- ele alabilir ve genel olarak bu konunun geçmişine bakabilirsiniz; ev ve iş yaşamındaki değişiklikler, boş zamanın değerlendirilmesi, dindeki değişiklikler, binaların, caddelerin ve açık alanların kullanışı vb. Tek bir konu üzerinde de yoğunlaşabilirsiniz: çocukluğunuz ya da evliliğiniz; belirli bir sanayi ya da fabrika veya beceri; girişimciler, sendikacılar ya da sıradan işçiler; göçmen bir grup, belirli bir dernek ya da cemaat; politik bir kampanya; kadınların tarihi; savaş ya da barış; bir boş zaman geçirme biçimi orkestralar, dans, spor vb... Seçenekler sonsuzdur, ama seçmeniz gerekir.

Arkaplan bilgileri

Daha sonra, araştırmak istediğiniz konu hakkında elinizden geldiği kadar inceleme yapmalısınız. Arkaplan hakkında bilgi ve düşünceleri toplamak için yerel kütüphanenizi kullanın. Benzer konularla ilgilenen diğer gruplar ya da bireylerle ilişki kurun. Alanınızda katılabileceğiniz bir yerel tarih projesi ya da sözlü tarih projesi olabilir. Konunuz

hakkında neler yazıldığını ve size yardımcı olabilecek eski gazeteler, haritalar ya da kayıt derlemelerinin olup olmadığını araştırın. Görüşmelere başlamadan önce bütün bu kaynakların tümünü kullanmaya çalışmayın. Görüşmelerde de hangi belgelere bakmanız gerektiği ortaya çıkabilir. Konu hakkında bütünsel bir fikriniz olduktan sonra her iki çalışmayı paralel olarak sürdürmek en iyisidir.

Hazırlık

Biriyle fiilen görüşmeden önce, bu kişi hakkında mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmek en iyisidir. Tanınmış kişilerle ya da kendileri hakkında yazmış olan kişilerle görüşme yapmak görece kolay olacaktır. *Kim Kimdir?*, gazete sayfaları, yaşamöyküleri, daha önce yapılmış görüşmeler, şirket profilleri vb. metinleri okuyabilir, interneti kullanarak tarama yapabilirsiniz. Görüştüğünüz kişi tanınmış biri değilse, yerel tarih kitaplarını ve daha genel kitapları kullanarak, onlar hakkında bildiğiniz şeyler ve uğraşları çerçevesinde bilginizi genişletmeye çalışmak iyi bir fikirdir. Önemli olan ne sormak istediğinize dair kafanızda net bir düşünce olmasıdır.

Belleğin doğası

Bellek seçicidir. Bilinçli ve bilinçsiz bastırmayla ve yeniden yorumlamayla şekillendirilir. Bellek süreçlerinin incelenmesi, en kesin seçimin, bir deneyimden sonra belleği biçimlendirme ve organize etme sırasında gerçekleştiğini ve böylece bunun tüm tarihsel belgeleri etkilediğini göstermiştir. Sayısız mahkeme davasının gösterdiği gibi, bir olaydan yıllar sonra olduğu kadar saatler ya da günler sonra da bellekte karışıklık olabilir. Ama zaman geçtikçe bellek yavaş yavaş aşınır; ayrıca insanlar geçmiş yıllarını yeniden değerlendirirler. Öte yandan, birçok yaşlı insan, geçmiş yıllara ait anılarının daha net ve daha samimi hale geldiği bir “yaşamın yeniden gözden geçirilmesi” aşamasından geçer. Geçmiş için kasıtlı yanlış bilgi verilme olasılığı yanlış ya da eksik hatırlanma olasılığından daha düşüktür.

Tüm anılar, olguların ve düşüncelerin bir karışımıdır ve her ikisi de önemlidir. Bireylerde ayrıntılı bellek büyük farklılıklar gösterirler; bazıları saatlerce, bazıları ise daha kısaca kaydedilmeye değerdir. Genel olarak, doğrudan deneyim dolaylı deneyimlerden çok daha güvenilirdir. Gündelik yaşamın tekrarlanan olayları tek tek olaylardan daha iyi hatırlanır. Pek az insan tarihleri iyi hatırlar. İki benzer olayı tek bir anda ‘teleskoplamak’ (iç içe geçirmek) çok yaygındır. Düşünceler ve tutumlar yeniden yorumlamaya özellikle açıktır. Onları en iyi, insanların yaptıklarıyla, geçmişteki tutumlarıyla ya da tüm yaşamları boyunca sıkı sıkı sakladıkları ve şimdi anlattıkları öykülerle açığa çıkarabilirsiniz.

Bir sözlü tarihçi olarak, ne sorulacağına ve kaydettiğinizi nasıl kullanacağınıza karar verirken, belleğin bu özelliklerine duyarlı olmanız gerekecektir. Ama insanların yaşamlarını anlamlandırma biçiminin, kendi içinde değerli bir tarihsel kanıt olduğunu görmek de aynı derecede önemlidir. Olguların yanlış yorumlanması, söylentiler, gerçekleştirilemez umutlar, bastırılmış arzular insanların itici gücüne, bireysel ve kolektif bilincimize katkıda bulunur. Tanıklıklar birbiriyle ilişkili iki farklı içeriği birleştirir. Bir yandan insanın nerede yaşadığı, ne tür işler yaptığı, aile yapısı vb. gibi çok sayıda değerli olgusal bilgi verir. Diğer yandan da bireysel ve kolektif bilincin belleği biçimlendiren gücünü açığa çıkarır. Anıların yeniden biçimlendirilmesinden gerçekler kadar öğreneceklerimiz var .

Yaşamöyküsü tanıklığı, yapısı gereği öznedir. Her yaşam geçmişe farklı bir bakış açısidir ve bu da sözlü tarih çalışmasındaki eşsiz fırsatlardan biridir.

Kimle görüşmeli?

Kimle görüşme yapılacağına karar vermeye çalışırken bazen seçim konunun kendisinden çıkar. Ailenizin kaydını yapıyorsanız, elinizden geldiği kadar çok aile üyesiyle görüşme yapın; bir olayı, kampanyayı yada derneği inceliyorsanız kilit roller oynamış olup hâlâ hayatta olanları arayın. Ama birçok konu için, hangi bakış açılarının temsil edilmesi gerektiğine karar vermeniz, yani bir “örneklem” temelinde düşünmeniz gerekir. Örneğin erkekleri olduğu kadar kadınları da, farklı yaşlardan insanları, bir topluluktaki farklı toplumsal sınıfları, farklı işçi tiplerini, farklı politik görüşleri, içki içmeyenleri olduğu kadar içenleri de, başarılı olanları ve başarılı olmayanları dahil ettiğinizden emin olmalısınız. Neyin en önemli olduğu konunuza bağlıdır, ama hangi tür insanları aradığınızı bilmek çok önemlidir.

Görüşme yapılacak kişiler bulma

Bu insanları nasıl bulduğunuz önemlidir. Onların birbirini tanıyan bir grup olmalarını isteyebilirsiniz. Ama geçmişte tipik olanı arıyorsanız, insanları bulmanın elinizden geldiğince çok muhtemel yolunu kullanın. Gazeteler, yerel radyo ya da bir mağazanın penceresindeki bir ilanla çağrıda bulunun. Yaşlı insanların toplandıkları merkezlere, huzurevlerine, kulüplere, sendikalara, kahvelere, yerel tarih derneklerine gidin. Zaman zaman sosyal yardım uzmanlarından ya da doktorlardan öneriler alabilirsiniz. Kişisel önerileri ve rastlantısal temasları izleyin. Ne kadar çeşitli olursa o kadar iyi olur.

Soru sorma

Genel bir soru çerçevesini kağıda dökmek yararlı olacaktır. Bazıları ayrıntılı soru formları kullanırlar, ama bunun, soru sorarkenki yaklaşımınızda sizi çok katılaştırmamasına dikkat edin. Soru formunu yalnızca bir hatırlatıcı olarak kullanın.

Görüşmenin nasıl gitmesini istediğinizi planlamanız gerekecektir. Bulacağınız en iyi şeylerin bazıları beklenmedik şeyler olacaktır. Büyük bir olasılıkla bir kez başladıktan sonra hakkında düşünmediğiniz bazı şeylerle ilgilenmeniz gerekecektir. Bu nedenle kaydını yaptığınız kişiye, neyin önemli olduğunu söylemesi için imkan tanımak çok önemlidir. Bunları katı bir sorular grubu içine hapsetmemelisiniz. Ama görüşmenin hedeften sapmasına da izin vermemelisiniz; görüşmeye rehberlik etmek sizin işinizdir.

Bunun için önce bilimsel plana gereksiniminiz var. Ele almak istediğiniz konuları mantıksal bir şekilde gruplandırın. Genellikle kronolojik biçim en iyisidir. Ama elden geldiğince doğal algılanan bir akışı hedeflemelisiniz. İyi bir temel plan görüşmeye yardımcı olacak ve daha sonra malzemeyi kullanmanızı kolaylaştıracaktır.

Temel soruları nasıl soracağınız konusunda da çalışmalısınız. Bu soruları genellikle kısa tutun. Basit sözcükler kullanın ve yanıtları yönlendirmekten kaçının: “Bundan ne kadar hoşlandınız?” sorusu yerine, “Bundan hoşlandınız mı hoşlanmadınız mı?” sorusunu sorun. Kesin yanıtları teşvik eden bazı sorulara gereksiniminiz olacaktır: “Daha sonra nereye taşındınız?” Ama açık olan, betimlemeler, yorumlar, düşünceler gerektiren başka sorulara da gereksiniminiz vardır: “Bu konuda ne hissettiniz?”, “Nasıl bir insandı?”, “Odayı betimleyebilir misiniz?” gibi.

Neleri kapsamalı?

Her görüşmede kapsanacak bazı noktalar vardır. Kaydını yaptığınız kişinin ne zaman doğduğunu, nerede yaşadığını, anne-babasının ve kendi işinin ne olduğunu sorarsanız, görüşmeniz çok daha fazla tarihsel kullanıma sahip olacaktır. Konu ne olursa olsun

görüştüğünüz kişinin geçmiş yaşamını tartışarak başlarsanız, o kişinin konuşmasını sağlamak daha kolay olur. Anne-baba, başlamak için özellikle iyi bir noktadır.

Başka sorular ve “Bu konu hakkında daha ne söyleyebilirsiniz?” gibi hatırlatmalarla neye doğru ilerleyeceğiniz, ne anlatacağınız ve nereyi araştıracağınız konunuza bağlıdır. Bazı temalar özel olarak geliştirilmiş ve belli bir konuda yoğunlaşmış bir görüşme gerektirir. Bazı insanlar da öyle. Üzerinde durmak istediğiniz belli tarihsel önemi olan bir şey yapmış olabilirler. Ama normal olarak, tek bir yaşamöyküsünde şu noktaları kapsamaya çalışmak iyi olur:

Aile ve yaşamın ilk yılları

Aile geçmişine, *büyükanne ve büyükbabalara* ve onların etkisine ilişkin anılar; *anne-baba_nereden* geldiler, işleri nedir, kişilikleri nasıldır, onlarla konuşabildiniz mi; onlara yakın mıydınız; *erkek ve kız kardeşlerinizle* nasıl anlaşıyordunuz, daha sonra ne oldular; *çocuklukta* gündelik yaşam nasıldı, içinde yaşadığınız evi anlatın, ev işini ve bahçe işini kim yapıyordu; *yemekleri* ve yemek zamanlarını anlatın; anne-babanın *disipline* ilişkin tutumu; anne-babanın *hevesleri*; çocukların *oyunları* ve aile *eğlenceleri* -spor, barlar, kitaplar vb.; hafta sonları ve tatiller-; *düğün* ve *cenaze_törenleri*; *paraya* yaklaşım; *alışverişe* gitme; *sokağı, kasabayı* ya da *köyü*, topluluğu, komşuları, kimlerin önemli olduğunu, ilginç karakterlerini anlatın; yerel *politika; eğitim* -okul ve sonrası önemli arkadaşlar ve etkileri-; *gençlik* -sinemaya, eğlence yerlerine ya da maçlara gitme; müzik, bisiklet; çeteler; anne-babayla gerilim; ilk erkek ya da kız arkadaşlar: *cinselliğe* ilişkin geçmiş yaklaşımlar; *savaşta* ya da askerlikte_ne yaptınız.

İş hayatı

İlk iş deneyimi -neden onu seçtiniz, nasıl girdiniz-; *işyerinizi* betimleyin, tam olarak ne yapıyordunuz, kimlerle çalıştınız; diğer işler ve sonra *esas işiniz* – ve nasıl; bir *kariyer* planladınız mı yoksa rastlantı sonucu mu buldunuz; *eğitim*; çeşitli aşamalarda *tipik bir iş gününü* betimleyin; terfi şansları; işte önemli *etkiler*, dostlar ve düşmanlar; profesyonel *kuruluşlar* ya da sendikalar; işle bağlı *toplumsal yaşam*; en çok neden gurur duyuyorsunuz.

Daha sonraki aile yaşamı ve boş zaman

Bekar mı, evli mi; *bekarken*, yakın dostlar ve boş zaman faaliyetleri; evliyse, *eşinizle* nasıl tanıştınız, eşinizin geçmişi, kişiliği, işleri; evlilik töreni; *ev kurma*, parayı birlikte kullanma, *kararları* ve ev işlerini paylaşma; *evlilik* ideali- en önemli şey nedir, sona erdi mi ve neden-; *evi* betimleme; *çocuklar*- çocuk doğumu, çocuk bakımı, anne-babalık idealleri, şefkat ve disiplin, çocuklara ilişkin umutlar ve hevesler; aile ve *boş_zaman* ve tatiller; radyo ve televizyon, oyunlar, spor, kitaplar, hobiler; *dostlar* ve ilişkiler; eğlence; *kulüpler* ve dernekler; *topluluk*- komşular, alışveriş, din ve politika; *daha sonraki yaşam*- emeklilik, yeni etkinlikler, büyükbaba ya da büyükanne olma.

Bu konuları izleyerek bir yaşamöyküsünü kaydetmek genellikle iki ya da üç görüşme sürer. Beklenmedik ve alışılmamış, iyi anlatılan anılarla karşılaşılırsa, bunlara elinizden geldiği kadar çok zaman ayırmalısınız. Başarılı bir sözlü tarih için planlamaya gerek vardır. Ancak keşfettiğiniz şeye de yanıt vermelisiniz. Bu, geçmişe doğru karşılıklı bir yoldur.

4. DONANIM

Doğru bant kayıt donanımına sahip olmak ve onu kullanmayı bilmek insanların yaşam öykülerini bantta korumak için en önemli ilk adımdır. Kayıtlarınızın, daha sonra birçok şekilde kullanmak isteyebileceğiniz, tek ve yerine yenisi konulamaz tarihsel “belgeler” olacağını ve bu nedenle orijinale en yakın çoğaltmanın temel olduğunu unutmayın.

Teypler/sayısal ses kayıt cihazları

Piyasada çok çeşitli taşınabilir teyp türü ve modeli bulunur, ama yalnızca üç temel tip vardır: sayısal, iki makaralı (ya da açık makaralı)ve kaset teypler. Profesyonel radyo ve televizyon yayımcıları tarafından kullanılan kayıt cihazları çok pahalıdır. Bu konuda fazla kaynak ayırabiliyorsanız iki makaralı Uher teyp ya da Casio veya Sony Digital Audio Tape (DAT) kayıt cihazı alabilirsiniz Ama kısıtlı bir bütçeyle çalışıyorsanız, makul fiyatlara birçok küçük, kişisel stereo kaset teyp türü vardır. Bunların birçoğunda mikrofon bulunur, ama harici bir mikrofon takabileceğiniz bir girişi olanları arayın. Bu, satın almayı düşündüğünüz bir teypte arayacağınız bir özelliktir ve size çok daha iyi sonuçlar sağlayacaktır. Dolby gibi gürültü azaltıcı bir sistemi olan kaset teypler de bu üstün sonuçlara yardımcı olur. Bu, kayıt sırasında teybin çıkardığı sesi azaltır ve ‘*print-through*’ olarak bilinen hafif yankı etkisini önler. Günümüzde taşınabilir teyplerin çoğu pille çalışır ve yeniden doldurulabilir piller kullanmak büyük bir tasarruf sağlar. Bazı kayıt aygıtlarının içinde, gece yeniden doldurmak için, fişe takılabilecek doldurulabilir piller vardır. Kayıt yaparken pilleri şarj etmekten kaçının, çünkü bu, teypte genellikle rahatsız eden bir ses yapıyor. Kayıtlarınızı dinlemek için fişe takabilirsiniz, ama yalnızca fişe çalışan bir aygıt satın almayın.

Kayıt teknolojisindeki yeni gelişmeler ve yeni aygıtların görece ucuz olması, sayısal ses kayıt aygıtı ya da sayısal video kamerası kullanmamıza olanak sağlıyor. Minidiske kayıt yapan sayısal aygıtlar olduğu gibi kendi belleğine kayıt yapan sayısal makineler de bulunmakta. Bunların kullanımı, hem ses kaydının bilgisayar ortamına aktarılmasını hem de deşifre, montaj vb. işlerde büyük kolaylık sağlıyor.

Mikrofonlar

Bundan sonra iyi bir mikrofon gerekir. Kapalı yerlerde teke tek görüşmeler yapmayı planlıyorsanız yaka mikrofonları kullanmayı düşünebilirsiniz. Makineniz stereo olarak kayıt yapıyorsa ve iki mikrofon girişi varsa, iki mikrofon alın–biri görüştüğünüz kişi için, diğeri sizin için. Bunlar giysinize takılabilir ve olağanüstü sonuçlar verebilirler.

Görüşmeleri açık yerlerde ya da hareket halindeyken yapacaksınız, istenmeyen gürültüleri daha az alacak olan tek yönlü bir el mikrofonu (kardioid olarak da bilinir) almanız en iyisidir. Bunların birçok çeşidi bulunmaktadır. Bu nedenle iyi bir pazar araştırması yapın ve verebileceğiniz fiyata karşılık satın alabileceğiniz en iyi mikrofonlar hakkında bilgi edinin.

Son olarak, bir masanın çevresinde konuşmakta olan bir grubun kaydını yapmak istiyorsanız, iki adet çok yönlü el mikrofonu almalı ve sırt sırta yerleştirmelisiniz. Kayıt aygıtının tek bir mikrofon girişi varsa, piyasada tatminkar sonuçlar veren ucuz düz ya da basınç alanlı mikrofonlar bulabilirsiniz.

Kaliteli kayıtlar alabilmek için iyi bir donanım araştırması yapmaya değer, çünkü görüştüğünüz kimseler olağanüstü olduğu halde, donanımınız çok iyi olmadığı için kayıtları dinlediğinizde sonuçlar hayal kırıcı olabilir. Güvenilir satıcılarda ikinci el ya da

tamir edilmiş teypler aramak iyi olabilir. Bunları genellikle orijinal fiyatlarının yarısına alabilirsiniz. Ayrıca bazı aygıtları başka bir yerel gruptan, bir kütüphane ya da müzeden de ödünç alabilirsiniz. Bundan başka, tüm ülkede, donanımını size kiralamaktan ve nasıl kullanılacağını göstermekten memnun olacak bir sözlü tarih projeleri ağı da olabilir.

Teyp

Teybe gelince, iki makaralı kayıt aygıtı kullanıyorsanız ABD Ulusal Ses Arşivi (National Sound Archive), Zonal ya da Ampex standardını ya da uzun-çalar bant kullanılmasını ve hızlı kayıt yapılmasını – saniyede 7,5 ya da 3,75 inç (i.p.s) – önerir. Kaset teyplerin hepsi aynı hızda çalışır. Bunlar kompakt, ucuz ve doldurulması kolay bantlar kullanma üstünlüğüne sahiptir. Dezavantajları ise iki makaralı teybe kopyalanmadan düzenlenememeleridir. Kaset satın alırken bir saat süren (bir yüzü otuz dakika) C60'ları kullanın. Daha pahalı olan krom ya da metal kasetleri satın almanız gerekmez – sıradan demirli (FE) tip sözlü tarih için tamamen yeterlidir. Zaman zaman kayıt aygıtının imalatçısı, makineye en uygun belirli bir kaset tipini önerecektir. Mağazalarda indirimli kaset aramak iyi olur. Tasarruf etmenin başka bir yolu ise, özellikle grup olarak çalışıyorsanız, toptan satın almaktır. Hangi bantı alırsanız alın, kayıt aygıtınızda kullandığınız bant tipine uygun ayarlamaları yapmayı unutmayın.

Donanımınızı tanıyın

Tüm donanımınızı aldıktan sonra, biriyle görüşme yaparken makineden çok görüşme yaptığınız kişiyle ilgilenebilmeniz için, teknoloji sorununu en aza indirmek amacıyla, donanımın nasıl çalıştığı konusunda alıştırma yapmak iyi bir fikirdir. Elkitabını dikkatle okuyun ve bir arkadaş ya da akrabayla bir alıştırma görüşmesi yapın. Bu, teknik sorunları giderecek ve size donanımı kullanma ve soru sorma konusunda güven verecektir.

5. GÖRÜŞME

İlk yaklaşım

Görüşmek istediğiniz kişiye yaklaşmanın çeşitli yolları vardır. En iyisi mektup yerine kişisel temastır ve genellikle ilk temas telefonla olacaktır. Bu size, kendinizi tanıtmak, projeyi açıklama ve görüşmenizde ele almak istediğiniz konuların ana hatlarını belirtme olanağı sağlayacaktır. Temas kurduğunuz kişi başta kararsız olabilir. Anlatacak ilginç bir şeyi olmadığını söyleyebilir. Bu nedenle bazen bir miktar ikna çalışması yapmanız gerekecektir. Yapacağınız şey, resmi çağrışımları olan görüşme terimi yerine “geçmişe ilişkin bir sohbet” ya da “yaşamöyküsü” terimleriyle konuşmaktır.

Temel bilgileri almak ve görüşmenin nerede olması gerektiğine karar vermek için telefon görüşmesinden yararlanın. Kendisini çok daha rahat hissedeceği için görüşme yaptığınız kişinin evi en iyi seçimdir. İşyeri de bir seçenek olabilir, ama rahatsız edilme ihtimaliniz çok daha yüksektir.

Telefonda ziyaret düzenlemelerinizi kesin olarak belirlemeniz ve mümkünse ardından, üzerinde anlaşılacak zamanı ve tarihi belirten bir mektup göndermeniz önemlidir. Gönderilen mektuplar resmîyetten uzak olmalıdır. Tedirgin edici antetli kağıtlar kullanmaktan kaçının ve bir grup olarak broşürler ve kırtasiye malzemeleri tasarlarırken de bunu akılda tutun.

Mektubunuz ya da telefon görüşmeniz, teke tek görüşmenin en iyisi olduğunu açıkça ortaya koymalıdır. Özel yaşam, güven ve dürüstlük ortamı gerektirir. Yakın bir dost bile olsa üçüncü bir kişinin varlığı serbest konuşmayı önleyebilir ve etkileyebilir. Ancak

birlikte anılarını tazeleyen bir grup insanın birbirini harekete geçirebileceği ve bunun olağanüstü sonuçlar verebileceği durumlar da vardır.

Fiilen kayıt yapmaya başlamadan önce, görüşme yapacağınız kişiye ön bir ziyaret yapmanız gerekip gerekmediği konusunda sözlü tarihçiler arasında farklı görüşler vardır. Böyle bir ziyaret, ilişki başlatma niteliğine sahiptir, ama kayıt yapmaya başladığımızda doğallığı kaybetme riskini de taşır. Genel olarak ön ziyaret yapmakta fayda vardır, ama bunu gereksiz de bulabilirsiniz.

Yola çıkmadan önce tüm donanımınızın doğru çalışıp çalışmadığını kontrol edin. Yeterli sayıda kaset - genellikle düşündüğünüzden daha fazlası gerekli olur -, kayıt aygıtı, yaka mikrofonu ve yedek pillerinizin olduğundan emin olun. En kötü ihtimalin gerçekleşmesi durumunda yanınızda bir elektrik kablosunun bulunması iyi olur.

Varış

Tam vaktinde gidin ve görüşme yapacağınız kişi size kapıyı açıp açmamakta kararsızsa bir tür kimlik gösterin. Bir el sıkışma ve dostça bir gülümseme buzların erimesine yardımcı olacaktır. İçeri girdiğinizde onların konuğu olduğunuzu ve sizden yaşlıysalar birkaç gündür ilk konuştukları kişi olabileceğinizi hiç unutmayın. Onlar da sizin kadar tedirgin ve endişeli olacaklardır, bu nedenle samimi, güven verici ve sabırlı olmak çok önemlidir.

Oda

Görüşmeyi nerede yapmanız gerektiğini düşünün. En iyi sonuçları almak için, hareketli bir yol üzerinde olmayan bir odayı kullanmaya çalışın. Odanın ve oturacağı koltuğun seçimini onlara bırakın ve tercihen hafif bir açıyla karşılarında olacak şekilde, elden geldiğince yakına oturun. Radyo, televizyon ve saat gibi ses kaynaklarını ortadan kaldırın. Ev hayvanları sorun yaratabilir, muhabbet kuşları kafesleri örtülerek sessiz tutulabilirler. Buzdolapları, flüoresan lambalar çok fazla rahatsız edici arka plan gürültüleri yaratabilir, ama başka bir odaya gitmek dışında yapabileceğiniz bir şey yoktur. Bir kişiyle işyerinde görüşme yapıyorsanız, telefonlarını görüşmeye kapatmasını isteyin. Daha fazla görüşme yaptıkça istenmeyen sesleri daha iyi fark etmeye başlayacaksınız. En iyi kaydı elde etmek için zaman harcamaya değer.

Donanımınızın hazırlanması

Donanımınızı doğrudan ikinizin arasında olmayacak bir şekilde, tercihen sizin görebileceğiniz ama onun göremeyeceği bir yere kurun. Bu, ilginin başka tarafa çekilmesini önler ve görüşme yaptığımız kişiyle bir ilişki geliştirirken kayıt aygıtının varlığının ikinci plana itilmesine yardımcı olur. Yaka mikrofonu kullanıyorsanız, mikrofonu kişinin ağzından yaklaşık 20-25 cm uzağa yerleştirin. Bunu yapmaya çekiniyorsanız, kendisinin yapmasını isteyin ve mikrofon kablosunun kollarının altından uzakta olmasına dikkat edin, mümkünse kabloyu dış giysisinin altından geçirmesini isteyerek yakasına yerleştirin. Mikrofonu bir sehpa üzerinde kullanırken, mümkün olduğu kadar kişiye yaklaştırın, ama kayıt aygıtıyla aynı yüzeye ya da kötü bir ses kalitesi veren sert bir yüzeye koymayın. Genel olarak, mikrofon kişiye ne kadar yakın olursa sonuç o kadar iyi olur.

Kayıt aygıtınızın kayıt düzeyi kontrollerini ayarlarken, kendinizi ve görüştüğünüz kişiyi rahatlatmak için sohbeti sürdürün. Hazır olduğunuzda yumuşakça ilk sorunuza geçin: “Nerede ve ne zaman doğduğunuzu söyleyebilir misiniz?” ya da “Bize hayatınızı anlatır mısınız?”. Kaydın başında, ilk sorunuza sormadan önce, tarihi, bulunduğunuz yeri

ve görüşme yaptığımız kişinin adını-soyadını belirtmeniz ve bunları kaydetmeniz yararlı olacaktır.

Konuşturma

Tüm sorularınız kısa, net ve hedefe yönelik olmalıdır. Çok fazla soru sormayın ve uzun sözcükler kullanarak etkilemeye çalışmayın. Amacınız konuşmak değil, onu konuşturmadır. Yanıtları kesmeyin, her zaman bir duraklama anını bekleyin. Kendileri için en önemli şeyin ne olduğunu söyleyebildiklerinden emin olun ve hiçbir zaman sözlerini yarıda kesmeyin. Dikkatle dinlemeniz ve iyi bir göz temasını korumanız çok önemlidir. Olumlu yanıt verin ve düzenli olarak sözlü olmayan uygun teşvik işaretleri yapın. Baş sallama ve gülümseme gibi bedensel dil kullanımı “ya” ve “gerçekten” gibi sözlerden çok daha iyidir. Rahat, telaşsız ve sempatik olmak çok önemlidir. Zıtlamayın, önyargılar konusunda hoşgörülü olun ve kendi düşüncelerinizi ortaya koymayın.

İlginç yolları izlemeye hazır olun. Bir miktar konu dışına çıkılmasına izin verin, ama kayıt aygıtını kapatmaya çalışmayın. Emin olmadığımız konulara geri dönün ve daha fazla ayrıntı istemekten korkmayın, ama aniden bir konudan diğerine atlamayın. Söylediklerindeki tutarsızlıkların ve önyargıların farkında olun ve mümkünse daha derin araştırın. Olayların betimleyici bir yeniden anlatımının yanı sıra, “Neden?” ve “Nasıl hissettiniz?” gibi sorularla güdülerini ve duygularını da araştırmaya çalışın. Basmakalıp düşüncelerin ve genellemelerin ardına ulaşmak sözlü tarihin en önemli özelliklerinden biridir. Görüşmenin akışını kesmeden tarihleri, adları ve yerleri elden geldiğince doğru olarak tanımlayın ve daha sonra kontrol etmek üzere adları not edin. Görüşme sırasında düzenli olarak kayıt düzeylerini kontrol edin. Teybi kapattıktan sonra, görüşme yaptığımız kişiden, kaçırmış olabileceğiniz herhangi bir şeyi tekrarlamasını isteyin.

Görüşmeye son verme

Yaşlı insanlarla görüşme yaparken yorulup yorulmadıkları ve bir molaya gereksinimleri olup olmadıkları konusunda duyarlı olmak önemlidir. Bazen ikincil de zamanın geçtiğini fark etmeyecek kadar kendinizi vermiş olabilirsiniz. Konukseverlikten çok fazla yararlanmayın, ama görüşme biter bitmez de kaçmayın. Kendinizden söz ederek ve bir bardak çayı kabul ederek daha yakın bir ilişki kurmaya zaman ayırın. Sözlü tanıklığa ek olarak sık sık size eski fotoğraflar ve belgeler gösterilecektir. Ya da görüşme yapabileceğiniz başka ilginç insanlar önerilecektir. Kayıt aygıtı kapalıyken, zaman zaman kaydedilmesini istemedikleri şeyleri söyleyebilirler. Güvenlerine saygı göstermeniz çok önemlidir.

Ayrılmadan önce görüştüğünüz kişiye içtenlikle teşekkür edin ve bunun yararlı bir kayıt olduğunu belirtin. Sizinle temas kurulabilecek bir adres ya da telefon numarası bırakın ve başka bir görüşme için gelip gelmeyeceğinizi belirtin. Bu, gereksiz endişeleri önleyebilir. Daha önce anılarını belki de hiç kimseye anlatmamış bir kişi üzerinde ziyaretinizin büyük bir etkisi olabileceğini unutmayın.

6. GÖRÜŞMEDEN SONRA

Görüşme bantlarımız diğer değerli tarihsel belgeler gibi değerlendirilmelidir. Orijinal kayıt hiçbir şekilde düzeltilmemeli ya da müdahale edilmemelidir.

İşaretleme ve dinleme

Görüşmeden sonra yapmanız gereken ilk iş kaseti ya da makarayı (ve kutularını), görüştüğünüz kişinin tam adını, doğum tarihini, ona ait bir numarayı kalıcı bir siyah keçe

kalemle büyük harflerle yazarak işaretlemektir. Tüm görüşmelerinizin bir asıl ya da kopya listesini tutarak, her yeni kayda bir sonraki numara verilebilir. Bu, bantları kronolojik sırada saklamanıza ve kolayca bulmanıza yardımcı olacaktır.

İkinci olarak, kaset kullanıyorsanız, kasetin üst kısmındaki iki küçük güvenlik kulponu kırın. Bunlar çıkarıldığı zaman kazayla orijinal kaydınızın silinmesi ya da üzerine kayıt yapılması olanaksız hale gelir.

Üçüncü olarak, görüşme yaptığınız kişiye zaman ayırdığı için teşekkür ettiğiniz, projenin amacının anımsattığınız ve yapılan görüşmenin değerini vurguladığınız bir mektup yazın.

Özetleme ve kopya alma

Sonra, görüşmenin özet bir raporunu yazın. Bu raporda, görüşme yaptığınız kişinin tam adını ve adresini, doğum tarihini, kendi adınızı ve grubunuzu ya da kuruluşunuzu, görüşmenin yerini ve tarihini, kullanılan toplam bant miktarını, kullanılan kayıt aygıtının tipini, Dolby gibi bir gürültü azaltıcı sistem kullanıp kullanmadığınızı ve nihayet her bandın içeriğine ait ayrıntılı bilgiyi belirtin.

Tekrar dinleme, her bandın bir kopyasını alma olanağı sağlar; başka bir teybe ulaşabiliyorsanız bu şiddetle tavsiye edilir. Evde kullanılan birçok modern hi-fi sisteminde bu iş için ideal olan ikili kaset yeri vardır. Sizde bunlardan ikisi de yoksa yerel sözlü tarih projeniz, arşiviniz ya da kütüphaneniz genellikle size yardımcı olmak isteyecektir. Kullanacağınız bir kopya vermeleri karşılığında güvenli bir şekilde korunması için orijinal bantlarınızı onlara vermeyi düşünebilirsiniz. Görüşmenizi yeniden dinlemeniz ve özetlemeniz, kendi performansınızı değerlendirmenize ve kaçırmış olduğunuz temel noktaları keşfetmenize de olanak sağlar. Ayrıca görüşme yaptığınız kişinin söylediklerinin bazen yeni anlamlar aldığını ve görüşme sırasında göremediğiniz yeni anlayışlar getirdiğini fark edeceksiniz.

Bandı saklama

Bantlarınızın dikkatle saklanması çok önemlidir. Onların her zaman, gölgeli, serin, kuru ve tozsuz koşullarda kendi kutularında yukarı doğru tutulmalarını sağlayın. En iyi sıcaklık 7-13°C derece ve % 40 ile % 50 arası nemdir. Bantlarınızı hiçbir zaman doğrudan güneş ışığı altında, bir radyatörün yakınında ya da dumanlı bir odada tutmayın. Bandı hiçbir zaman parmaklarınızla tutmayın, çünkü yağ tozu çekecek ve muhtemelen mantar gelişimine yol açacaktır. Televizyonlardan ve hoparlörlerden gelen parazit manyetik alanların bantları tamamen ya da kısmen sildiği bilinmektedir, bu yüzden bantları bu aletlerden uzak tutun. Son olarak, özellikle tek kopya iseler, bantlarınızı, bilginiz haricinde müdahale edilmemesi ya da çıkarılmaması için güvenli bir şekilde saklayın.

Bant çözümü

Bir kez numaralandıktan, kopyası alındıktan ve özetlendikten sonra, bantlar ideal olarak yazılı biçime dönüştürülebilir. Bu, her bandı, 2 ya da 3 saatlik bir görüşmeyi dinleyecek zamanı olmayan insanların kolayca ulaşabilecekleri hale getirir. Bu uzun ve güç bir işlemdir. Bu işlemi bilgisayarda kolaylıkla yapabilirsiniz. Böylelikle sayısal ortamda düzeltebileceğiniz ve çok sayıda kopyasını alabileceğiniz yazılı metinler haline getirebilirsiniz.

Görüşmeleri yazıya dökmenin temel kuralı, tekrarlamaları, duraklamaları, ünlemleri ve vurgulamaları dahil ederek ve konuşma ritmini ve belirli bir lehçeye ait sözcükleri vererek, özgün konuşmayı elden geldiğince doğru olarak metne dönüştürmektir. Hiçbir zaman grameri düzeltmeyin ya da duyduklarınızı yazılı dile dönüştürmeye çalışmayın. Metnin her sayfasının başlığı, özet tablodan temel ayrıntıları içermeli, ayrıca her sayfa kendi numarasını ve görüşme numarasını içermelidir.

Kelimesi kelimesine deşifre etmek, her konuşma dakikası için beş ilâ on dakika alabilir. Bu, dikkati yoğunlaştırma, titizlik ve sabır gerektiren bir sanattır. Kaynaklarınız sınırlıysa seçici olmakta yarar vardır. Örneğin, nasıl kullanılacaklarına bağlı olarak, görüşmelerin küçük bir kısmını tam olarak ya daha büyük sayıda görüşmenin kısa bölümlerini deşifre edebilirsiniz.

İndeks çıkarma

Bir özet tablosu ve belki de bir çözümleme metniyle artık kayıtlarınızın indeksini çıkarabilirsiniz. Özet tablolarınızın kopyalarını hem numaralara, hem de ad sırasına göre saklamak yararlıdır ve kolay referans için görüşme yaptığınız kişilerin adlarına ilişkin bir kart indeks sistemi oluşturabilirsiniz. Bantlarınız için ayrıntılı bir kart katalogu ya da bilgisayar indeksinin hazırlanması uzun zaman alabilir. Yararlı bir yaklaşım, başlangıçta temel konu başlıklarının ve her özet tablodan adların bir listesini oluşturmaktır.

Bunlar alfabetik indeks kartlarında ya da bir bilgisayar veri tabanında referanslar oluşturabilir ve başka görüşmelerden girişler zaman içinde eklenebilir. Böyle bir sistem, birçok bandınız olduğu ya da olma olasılığı bulunduğu zaman yararlıdır. Bunu yapmak zamanınızın olmasına ve girişlerinizi standartlaştıracak bir konu başlıkları listesi hazırlanmasına bağlıdır.

Erişim ve izin

Sonuçta tüm bu belgelemenin amacı orijinal malzemeyi kolay kullanılabilir ve kolay ulaşılabilir kılmaktır. Ancak, takdir yetkisi çok önemlidir. Görüşmeden önce ve sonra, banda alınmış yaşamöyküsünü nasıl kullanmaya niyetli olduğunuzu görüşme yaptığınız kişiye ayrıntılı olarak açıklamanız önemlidir. Her zaman deneyimlerinin yayımlanabileceğinin, satılabileceğinin ya da çeşitli şekillerde yayınlanabileceğinin farkında olmayabilirler ve kendilerine, bu görüşmelere başkalarının erişimde kısıtlama getirme şansı tanınmalıdır. Niyetlerinizi mektupla açıklayabilirsiniz. Ama bir kamu projesi için ya da bantlarınızı bir arşive vermeyi düşünüyorsanız, bunu yapmanın en iyi yolu her iki tarafça imzalanan bir erişim ve izin formu kullanmaktır. Burada, görüşme yapılan kişi tamamen serbest kullanımı kabul edebilir, belirli bir süre için görüşmenin tamamının kullanımını kısıtlayabilir ya da radyo ve televizyonda yayınlanmamasını veya kamuya ilan edilmemesini isteyebilir.

Ahlaki anlamının yanı sıra, yazılı bir belgenin sözlü anlaşmadan daha iyi olduğu ölüm durumunda, bir izin formu bir sigorta poliçesidir. Bu formlar net ve karışıklıktan uzak olmalı, basit bir dille yazılmalıdır. Doldurulduktan sonra, kopyaları her bant ve çözülmüş metinle birlikte saklanmalıdır. Bir görüşme tamamen kısıtlanmışsa, mühürlü bir zarfa ya da kutuya konulması iyi olur. En azından, örneğin kırmızı bir kalemle işaretlenmiş bir etiketle durumun açık bir şekilde belirtilmesi gerekir. Görüşme yapılan kişinin isteklerine saygı gösterilmesi temel bir noktadır. Bir saygı sorunu olarak, yaşamöykülerini, kişilerin adları da dahil, kamusal olarak kullanmadan önce kendilerine danışın.

7. TARİHİ YAPARKEN

Yaşamöykülerini kaydederken, aksi halde yitirilecek olan değerli yeni tarihsel kaynakları gelecekte kullanım için yaratarsınız. Tarihi yorumlamak ve sunmak için onları kendinizin kullanması daha da iyidir. Bu farklı bir çalışmadır ama sözlü çalışmanızı daha da değerli hale getirecektir.

Hangi medyayı seçerseniz seçin, malzemenizi sunmanın temel olarak iki yolu vardır: Kendisi adına konuşan bir *belge* olarak ya da tarihsel bir argüman, geçmişin bir *yorumu* olarak.

Kısa bir süre sonra, yaşamöyküsü görüşmelerinin tipik yazılı tarihe kolay kolay uyarlanamadığını anlayacaksınız. Bu görüşmelerin gücü, kişisel ayrıntıların canlılığında ve özel cümle biçimlerinde; duyguların ve ilişkilerin birikmiş göstergelerinde ve bir kişinin yaşam yolunu izlemedeki tutarlılığında yatar. Bunların çoğu, görüşmeler bir argümanı açıklamak üzere parçalara ayrıldığında yitirilir. Bu nedenle, ufak bir düzenlemeyle, iyi bir görüşme düz bir belgeden fazlasını söyleyebilir. Ama biz sözlü kanıtları geçmişin neye benzediğini ve bunun nedeni tartışmak için de kullanmak istiyoruz. Malzemeyi her iki şekilde de kullanmaya çalışın.

Malzemenizi değerlendirme

Malzemenizi nasıl sunarsanız sunun, ilk temel adım aynı olacaktır, bu da onların *değerlendirilmesidir*. Niteliğine siz karar vereceksiniz. Önce, çalışmanın zayıf yanları nelerdir? Çözümleme metinlerinizi okurken, diğer belgelerde yaptığınız gibi güvenilirliklerini tartmanız gerekir: iç tutarlılığı, önyargı işaretlerini araştırmalı ve bunları başka görüşmelerden ve belgelerden gelen kanıtlarla karşılaştırmalısınız. Yanlış anımsama kendi içinde ilginç olabilir, ama tutarsızlık ya da karışıklık pek değildir. İkincisi, görüşmenin güçlü yönleri nelerdir? Beklenmeyen kanıtları ve yeni bakış açılarını arayın. İyi dile getirilmiş öyküyü, çarpıcı imgeleri ya da düşüncenin dile getirilişini işaretleyin, muhtemel alıntılar için yavaş yavaş bir stok oluşturun. Bir yorum ya da bir belge hazırlamak için de buna gerek duyacaksınız.

Tek tek yaşamlar

Sözlü belgenin en basit kullanım türü tek tek yaşam öyküleridir. Bu biçim, olağanüstü verimli bir belleği ve özellikle ilginç yaşam deneyimleri olan birini tam olarak ifade edecektir. Bant çözümü yapılan görüşme düzenlenir, mesajını vermek için kesilir, biçimlendirilir ve bir giriş aracılığıyla bağlama yerleştirilir. Bazı çok güçlü ve açıklayıcı sözlü tarih kitapları tek başına anlatılan özyaşamöyküleridir.

Derlemeler

Sözlü belgelerin başka bir kullanım biçimi tanıklıkların *derlenmesidir*. Bu, çoğu görüşme için kullanılacak en uygun biçimdir. Öyküler ya da öykülerin ilgili kısımları düzenlenir ve belli bir yere ya da konuya odaklanmak üzere bir araya getirilir. Editörün malzemeyi gruplama ve karşılaştırma becerisi, bir derlemeye şeklini verme ve mesajını ortaya koyma açısından çok önemlidir.

Yorumlar

Alternatif sunuş biçimi tarihsel yorumu vurgular. Amacınız öykülerinizi çözümleyip, geçmişe ilişkin yeni anlayışlar bulmaktır. Çözümleme yoluyla, görüşmelerinizden alıntıları birbirine ekleyerek, bir argüman oluşturmaya girişebilir ve çok çeşitli sözlü ve belgesel kanıtlardan yararlanarak bir betimleme oluşturabilirsiniz.

Öykülerden yararlanma

Batıda sözlü tarih çalışmalarına dayanan pek çok kitap çok satılan ve okunan kitaplar arasına girmektedir. Bu kitapların çoğu gizli kalmış, belgelenmemiş dünyalar üzerinde yoğunlaşır: aile yaşamları, kadınların yaşamları, köy politikası vb. konuları işlemektedir. Daha önemlisi, bu yapıtlarda yaşam öyküleri, başka belgelerle kurulması güç bağlantıları kurmak için kullanılır. Doğu Avrupalı ailelerin nasıl doğu Londralılar haline geldiklerini gösterirler. Evden işe ve işten eve aynı erkekleri ve kadınları izlerler ve ekonominin nasıl evle ilişkili olduğunu ve özel ailenin gereksinimlerinin nasıl kamu seçimlerini biçimlendirdiğini ortaya koyarlar. İnsanların yaşam deneyiminin oluşturduğu hammaddeden, geçmiş hakkında yeni açıklamalar oluştururlar.

Sözlü tarih malzemesi, diğerleri gibi bir tarihsel kaynak olarak ele alınabilir. Ama bu malzemeyi çözümlemenin daha gelişkin yolları vardır. Yüzdeler oluşturmak için sonuçları saymayı deneyebilirsiniz. Dilin kullanımını inceleyebilirsiniz. Edebi bir metin gibi okuyabilirsiniz. Ronald Fraser'ın *In Search of a Past*'ta (Geçmiş Ararken) yaptığı gibi, psikanalitik düşünceleri kullanarak, bu malzemeyi neyin *anımsanmadığıyla* ilişkilendirmeyi deneyebilirsiniz. Daha ileride bunlar hakkında daha özel yaklaşımlar okumak isteyebilirsiniz; yaşamöyküleri sizi her yöne götürür. Ama malzemenizin eşsizliği nedeniyle ve özellikle araştırılmamış bir konu ya da yeni bir bakış açısı seçmişseniz, doğrudan bir sunuşla tarihin yorumlanmasına çok yararlı bir katkıda bulunabilirsiniz.

Bir olasılık, sonuçları bir makale veya broşür olarak kaleme almaktır. Görüşmelerinizin bir bölümünü sözlü tarih, yerel tarih ya da toplumsal tarih dergilerine ya da yerel gazetenize gönderebilirsiniz. Yazmaya alışkın değilseniz, bir dizi görüşmeden alınan çözümlenmiş parçaları, okul anıları gibi tek bir konuda bir araya getirebilirsiniz; bunlar bir arada bir sözlü tarih anlatısı oluşturabilir.

Yazma

Büyük yayıncılar ilgilenmeyebilir, ama böyle bir derlemeyi broşür şeklinde yayımlamanız, bilgisayarlaşmış masaüstü yayıncılığın yaygın olduğu günümüzde düşünüldüğü kadar zor değildir. Yerel örgütlerden yardım alabilirsiniz, hatta masrafları karşılamak için size küçük bir bağışta bile bulunabilirler. Ayrıca bir yerel yazarlar atölyeniz ya da topluluk yayıncınız olup olmadığını araştırın; size büyük bir destek verebilirler, hatta özyaşamöyküsü yayımına yönelik bir programları bile olabilir.

Bir broşür satma

Yayınınızın satılmasını istiyorsanız, iyi düzenlenmiş ve ilgi çekici olduğundan emin olmalısınız. Görüşme yaptığımız kişilerden topladığımız fotoğraflar ve belgeler yardımcı olabilir. Canlı bir kapak ve çarpıcı bir başlık da yararlı olabilir. Hiç fotoğrafınız yoksa, kendiniz fotoğraf çekin ya da yerel tarih kütüphanenizden ya da müzeden ödünç alın. Bir grubun üyesi olarak çizimler hazırlayabilecek birini bulabilirsiniz bunlar da çok etkili olabilir. Yerel gazeteniz genellikle broşürünüz hakkında bir yazı yayımlayabilir ve zamanınız varsa yerel kitapçıları broşürün kopyalarını emanet (konsinye) satış temelinde almaya ikna edebilirsiniz.

Sergiler

Sergi, sözlü tarihi kullanmanın başka bir heyecan verici yoludur ve birçok kişiye ulaşabilir. Kütüphaneler ve müzeler gibi alışlagelmiş yerlerin yanı sıra alışveriş

merkezleri, yaşlılar evi ya da gündüz bakım merkezleri, okul ya da işyeri kantinleri gibi yerlerde de sergi açmayı düşünebilirsiniz.

Bir konu seçmeli ve derlediğiniz görsel, işitsel ve yazınsal malzemeyi bir araya getirdiğinizde net ve iyi örgütlenmiş olmalısınız. Görüşmelerden alınma deşifre edilmiş parçalar, kısa tutulmaları ve hedefe yönelik olmaları koşuluyla kendi başlarına ilginç olabilirler, ama genellikle resimlerden yararlanın. Doğrudan sözlü tarihle eşleşen güçlü görsel malzemeler bulmak yararlıdır; bu, serginin etkisini artırır. A4 kağıtlara serginin içeriği yazılarak bunun okunmasını sağlamanız yararlı olur. Bu, akıştaki bozuklukları saptayarak iyileştirme yapabileceğinizi ve tüm serginin bütünsel görünümünü güçlendirir.

Bir sergiyi düzenleme

Derlediğiniz malzemeyi bir duvar ya da bir ekran için bir araya getirmenin birçok yolu vardır. Bir yol, metin haline getirilmiş sözlü tarih görüşmelerinden parçaları ve fotoğrafları kalın bir kartona yapıştırmaktır. Karton ve montaj levhası çok çeşitli renklerde ve boyutlarda olabilir ve duvara asılması için köşelerinde delikler açılabilir. Ayrıca, yaşam anlatısı parçalarınızı profesyonel bir dizgiye de gönderebilirsiniz. Çeşitli büyüklükler ve yazı biçimleriyle metnimize gösterişli bir görünüm kazandırabilirler. Genellikle bunu çok makul bir fiyata yaptırabilirsiniz. Her kartona plastik kaplama uygulayabilecek firmalar da vardır. Bu, tüm serginin temiz tutulmasını ve çeşitli yerleri dolaşırken bozulmasını engeller.

Bantları kullanma

Dikkate alınacak başka bir şey, sergiye ek bir ses etkisi sağlamak üzere görüşmelerden alınmış ve düzenlenmiş bir bandın kullanılmasıdır. Mali kaynaklarınız varsa, özellikle bir kaset çoğaltıcısına ulaşabiliyorsanız, satmak üzere kopyalar da alabilirsiniz.

Bu olanakların bazıları yerel müzenizde ya da kütüphanenizde bulunabilir, hatta bu kurumlar sizinle ya da grubunuzla ortak bir sergi hazırlamaya razı olabilirler. En azından size bir sergi alanı sunabilir ya da bazı standları ödünç verebilirler.

Reklam

Reklam ve sunuş başarılı bir serginin temelidir ve yerel gazeteler ile radyo istasyonları genellikle bu konuda yardım etmeye isteklidir. Sözlü tarih sergileri çok verimli ve popülerdir; potansiyel olarak görüşme yapılabilecek kişilerle ve yardım teklifleriyle doludur. Ayrıca, görüşme yaptığınız kişileri bir araya getirme, birbirleriyle buluşturma ve onları, anılarını kolektif olarak kullanmaya yöneltme olanaklarına sahip olursunuz.

Okullarda sözlü tarih

Okullarda yapılan bir sözlü tarih projesine katılmışsanız özgüven, iletişim ve teknik becerileri geliştirme açısından çok büyük yararları olduğunun hemen farkına varacaksınız. Bu, tarihi yaşama getirmenin ve yaşlı insanları okul etkinliklerine dahil etmenin bir yoludur. Bu çalışmalar öğrencilere bir yandan sözlü tarih çalışması yapmayı öğretirken diğer yandan okullarda tarih malzemesinin birikmesini de sağlar. Öğrenci elindeki malzemeyi farklı kaynaklarla, farklı çalışmalarla karşılaştırıp değerlendirmeyi öğrenir. Bu onların yaşama ve olaylara çok yönlü bakabilmelerini sağlar. Bu çalışmalar onların yazım, anlatım yeteneklerini geliştirir. Ayrıca sözlü tarih çalışmaları onlara,

sergiler, tiyatro ve benzeri dramatik çalışmalar oluşturmaları, yaratıcı çalışmalar yapmaları için ideal bir ortam hazırlar

Okul için kaynak malzemeler

Bir birey ya da grup olarak, öğretmenlerin kullanımı için sözlü kaynak malzemesini bir araya getirmek çok önemlidir. Bu, küçük bir sergi ya da broşür; bir dizi çalışma kartı; belirli bir konuda düzenlenmiş parçaları içeren bir bant ya da bant ve fotoğrafları bir araya getiren bir slayt-teyp paketi olabilir.

Derse en uygun konu türü, nasıl sunulması gerektiği ve öğrencilerin nasıl dahil edileceği konusunda size öğüt verebilecek ilgili bir öğretmen bulun. Zaman zaman, öğretim konusunda yardımcı olmaya istekli yerel öğretmenler aracılığıyla, size ödünç malzeme ya da donanım verecek okullar bulabilirsiniz.

Slayt (saydam)-teyp paketleri

Bir slayt-teyp programı yaratmak, sözlü tarihi daha yaşlı insanlarla kullanmanın bir yolunu oluşturur. Geçmiş anımsayan başka insanların seslerinin dinlenmesine eşlik eden yerel fotoğraflardan oluşmuş bir slayt gösterisi, özellikle bandınız bazı eski şarkıları içeriyorsa, çok eğlenceli ve anımsatıcı olabilir. Yaşlı insanlarda genellikle anımsamayı teşvik edebilirsiniz, yeni ve yararlı bilgiler sağlayabilirler. Ayrıca bu programlar insanları kendi yaşam deneyimlerini yazmaya ya da kaydetmeye özendirir.

Günümüz teknolojisi söz konusu paketlerin hazırlanmasında büyük kolaylık sağlıyor. Derlenen malzemenin bilgisayar ortamında, ses ve görüntünün birlikte kullanıldığı kısa filmler ya da slayt gösterileri şeklinde hazırlanması ve VCD, DVD vb. formatlarda çoğaltılarak dağıtılması mümkün. Bunun yanı sıra oluşturacağınız bir web sitesinde sözlü tarih çalışmasında elde ettiğiniz malzemeyi kolaylıkla kullanabilir, yaptığınız ses veya görüntü kayıtlarından parçaları web sitenize yükleyebilir ve başkalarıyla paylaşabilirsiniz.

Yaşlı insanlarla kullanım

Yaşlı insanlara yönelik kuruluşlar, kulüpler, gündüz bakım merkezleri, slayt gösterisini yada geçmiş üzerine sohbeti memnuniyetle karşılar. Topladıklarınızı denemek büyük bir fırsattır çünkü sizin motivasyonunuzu sağlayacaktır. Bazen bir bakım asistanı ya da yetişkin eğitimi görevlisinin yapacağı bir giriş konuşması daha düzenli bir anımsama oturumuna yol açabilir. Ya da kendiniz bir grup oluşturmak isteyebilirsiniz.

Bir slayt-teyp paketi hazırlamak düşünüldüğü kadar zor değildir. Fotoğrafları ya da belgeleri slaytlar üzerine kopyalarken, bir camın altına düz olarak koyun, iyi aydınlatın ve siyah-beyaz slayt filmi üzerine yeniden fotoğraflarını alın. Bandı kabaca düzenlemenin bir yolu, seçilen parçaları orijinal banttaki başka bir banda kopyalamaktır. Bu, kaset-teyp ile yapılabilir, ama daha iyi bir ürün elde etmek için, açık makaralı banda kopyalamanız ve sonra bir montaj kalıbı, keskin bir bıçak ve birleştirme bandı kullanarak onu düzenlemeniz gerekir. Bant düzenleme aletlerini ucuza bulabilirsiniz. Ya da geçmişte kullanılan bu yöntem yerine, her şeyi kişisel bilgisayarınızda yapmanıza olanak veren yeni teknolojik araçları kullanabilirsiniz.

Yerel Radyo

Birçok yerel radyo istasyonu yerel tarihe önem verir. Özellikle özgün kaydın kalitesi iyiye, sözlü tarih idealdir. Bu yayınlar kendi kayıtlarınızı fiilen kullanmanın yanı sıra işinizi ya da grubunuzu ilan etme ve daha fazla sayıda potansiyel görüşme yapılacak

kişiyi çekme açısından da bir fırsat sunar. Belirli bir konuda telefonlarla sağlayabileceğiniz geriye bakış programları söz konusu olabilir.

Görme özürülülere yönelik sesli gazeteler ve dergiler bantlarınız için başka bir alan ve özürülü kişileri kendi öykülerini kaydetmeye teşvik etmenin önemli bir yolunu sağlar.

8. SÖZLÜ TARİH KAYITLARININ GELECEK İÇİN KORUNMASI

Boşlukları kapatma

Sözlü tarih bantlarını korumak ve kamunun erişimini sağlamak için birçok ülkede sözlü tarih kütüphaneleri ve arşivleri bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların ve bunları içeren kitapların, derlemelerin sayılarının giderek artması, geçmişin kapsanmasındaki eksiklikleri kapatmada sözlü tanıklığın değerini kanıtıyor. Yalnız belgelere dayanılarak yapılan çalışmalar ve yazılan kitaplar, örneğin yerel etnik grupların ya da sanayinin tarihi hakkındaki kamu soruşturmalarına yanıt veremiyorlar ve burada sözlü tarih bantları derlemesi boşlukları kapatabiliyor. Sözlü tarih ayrıca başka belgesel arşiv malzemelerinin daha doğru yorumlanmasına da yardımcı olabiliyor. Bu nedenle sözlü tarih kayıtlarının gelecek için önemi dikkate alınarak çok iyi korunmalıdır.

9. TARİH VAKFI'NIN SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI

Tarih Vakfı'nda, 1993 yılından Profesör Paul Thompson'ın davet edildiği atölye çalışmasıyla başlayan sözlü tarih çalışmaları süreci, o tarihten bu yana kapsamı giderek büyüyen bir biçimde devam etmektedir.

Kültür Bakanlığı'nın parasal desteğiyle 1993 yılında başlatılan ve 1995 yılında ilk bölümü tamamlanan sözlü tarih projesinde anıları toplumsal tarih bakımından önem taşıyabilecek 103 yaşlı kişiyle görüşmeler yapıldı. Toplamı 400 saat tutan ve videoya kaydedilen bu görüşmelerin bir kısmı Cumhuriyet'in 75. Yılı nedeniyle gerçekleştirilen belgesel filmlerde kullanıldı. "Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılı" projeleri çerçevesinde Cumhuriyet dönemi sosyal yaşamına ilişkin tanıklıkları kapsayan 13 kısa belgesel hazırlandı ve belgeseller için yaklaşık 124 kişiyle görüşme yapıldı.

Vakıf yaptığı kurum tarihi çalışmalarında sözlü tarih çalışmalarına yer vermeye başladı. İlk olarak 1997 yılında Dr. Esra Danacıoğlu başkanlığında bir ekip Osmanlı Bankası Kurum Tarihi Projesi kapsamında eski kurum çalışanlarından 45 kişiyle kamerayla kaydedilen sözlü tarih çalışması yaptı. Osmanlı Bankası için hazırlanan bir belgeselde bu görüşmeler yer aldı. Bu çalışmadan sonra Demirbank, İnterbank, Lafarge Aslan Çimento, Tekel, Efes Pilsen, İş Bankası, Cen Ajans, İbrahim Ethem Ulagay, Müteahhitler Birliği ve Tekfen kurum tarihi projeleri kapsamında çok sayıda kişiyle sözlü tarih görüşmeleri yapıldı. Mardin Kent Tarihi ve Türkiye'de Enflasyonun Tarihi projelerinde de sözlü tarih görüşmeleri yürütüldü.

Tarih Vakfı'nın 1998 yılında düzenlediği "Liseli Gençlerin Gözüyle Cumhuriyetimiz" yerel tarih yarışmasına katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün çalışmalarında sözlü tarih görüşmelerine yer verdiği saptandı. Bu yarışmada ödül alan 20 çalışma Tarih Vakfı tarafından kitap halinde yayımlandı.

İstanbul'un çeşitli yerlerinde çalışmalarını sürdüren "Semt Girişimi" grupları, semtlerin sosyal, kültürel ve ekonomik değişimine tanık olmuş kişilerle sözlü tarih çalışmaları yapmaya başladı. Bu girişimlerin giderek yaygınlaşması üzerine, çalışmalarda ortak yöntem kullanmak ve deneyimleri paylaşmak amacıyla Tarih Vakfı "Semt

Girişimleri Sözlü Tarih Atölyeleri”ni başlattı. Bu atölye çalışmalarında “Sözlü Tarih ve Yerel Topluluk”, “Semt Monografisi Nedir ve Hangi Kaynaklardan Beslenir”, “Görüşme Etiği ve Görüşme İlkeleri”, “Örnekleme ve Görüşme Çevresinin Oluşturulması”, “Ekipman Seçimi” ve “Görüşme Teknikleri” gibi konularda bilgi aktarılıp deneyimler paylaşıldı.

Tarih Vakfı’nın Rockefeller Vakfı’nın desteğiyle yürüttüğü Yerel Tarih Grupları Projesi çerçevesinde çeşitli yerlerde oluşturulan gruplar, özellikle sözlü tarih çalışmalarına yer veren projeler üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Çalışmalara yardımcı olmak ve bu konuda bilgi aktarmak amacıyla Mersin, Gaziantep, Çanakkale ve Mardin gibi kentlerde sözlü tarih seminerleri düzenlendi.

Tarih Vakfı, “Tarihe Bin Canlı Tanık” projesiyle toplumun farklı kesimlerinden kadın ve erkeklerle yapılmış 105 görüşmeden bir yaşamöyküsü koleksiyonu oluşturdu ve bu görüşmelerden derlenen yaşamöykülerinin 48’ini iki yıl süreyle *Milliyet* gazetesi pazar ekinde yayımladı. Bir diğer önemli sözlü tarih koleksiyonu da “Akdeniz Sesleri Projesi, İstanbul Semt Tarihleri” çalışması kapsamında oluşturuldu.

Tarih Vakfı, sözlü tarih konusunda bir dizi kitap da yayımladı. Bunlar arasında, bu yöntemi anlatan, öğreten kitapların yanı sıra sözlü tarih uygulamalarının ürünü olan kitaplar da bulunmakta. Konusunun doğrudan sözlü tarih olmamasına karşılık, pek çok kitabın içinde kuramsal açıklama ya da uygulama örnekleri ya da bilgi kaynağı olarak sözlü tarih yer alıyor. *Toplumsal Tarih* ve *İstanbul* dergilerinin birçok sayısında çok önemli ve özgün sözlü tarih çalışmalarına yer veriliyor.

Kaynakça

- *Birinci Sözlü Tarih Atölyesi*, Yayına Hazırlayan: Neşe Tuncay, 6-7 Haziran 1993.
- “*Liseli Gençlerin Gözüyle Cumhuriyetimiz*” *Yerel Tarih Yarışması*, Editör: Uygur Kocabaşoğlu, 1998.
- *Geçmişin Sesi*, Paul Thompson, 1999.
- *İstanbul’u Hatırlamak ve Unutmak*, Leyla Neyzi, 1999.
- *Bize Derler Çakıca, 19. ve 20. Yüzyılda Efeler*, Halil Dural-Sabri Yetkin, 1999.
- *Yanbaşımızdaki Tarih*, David E. Kyvig-Myron A. Marty, 2000.
- *20. Yüzyılda Tarih Yazımı*, George G. Iggers, 2000.
- *Geçmişin İzleri*, Esra Danacıoğlu, 2001.
- *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Stephen Caunce, 2001.
- *Tarihin Peşinde*, John Tosh, 2005 (birinci baskı 1997).
- *Tanıklıklar: İzmir 1919-1922*, Pelin Böke, 2006.
- *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı*, Yayına Hazırlayan: Aynur İlyasoğlu, Gülay Kayacan, 2006.